

УДК 930.25 : 070.41 (477-25) : 271.2 : 2-523.6 «1700/1917» (045)
DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2023.1.190>

Олександр Чучалін*

«КИЕВСКИЕ ЕПАРХИАЛЬНЫЕ ВЕДОМОСТИ» ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ПРАВОСЛАВНИХ МОНАСТИРІВ СИНОДАЛЬНОГО ПЕРІОДУ

Анотація: У статті аналізується значення часопису Київської єпархії другої половини XIX – початку XX ст. «Киевские епархиальные ведомости», що є одним із найбільш цінних джерел з вивчення історії становлення та діяльності православних монастирів Київської єпархії синодального періоду. Метою статті є виявлення, аналіз, дослідження та залучення до наукового обігу матеріалів «Киевских епархиальных ведомостей», присвячених історії становлення, господарській, просвітницькій і благодійницькій діяльності православних монастирів Київської єпархії синодального періоду.

Для досягнення поставленої мети дослідження було здійснено аналіз публікацій «Киевских епархиальных ведомостей» 1861–1918 рр. Об'єктом аналізу стали 234 тематичні статті, авторами яких стали світські особи та представники духовенства Київської єпархії. Усі публікації в «Киевских епархиальных ведомостях», що стосуються монастирів і чернецтва, розділено на п'ять груп: публікації про визначення географічно-адміністративних меж Київської єпархії та розміщення монастирів; що стосуються історії заснування монастирів, їх архітектури та просторового розвитку; управління монастирями, їх господарського становища та економічної діяльності; просвітницької та благодійницької діяльності; становища чернецтва. Охарактеризовано значення матеріалів часопису для історіографії православних монастирів Київської єпархії синодального періоду.

Ключові слова: Київська єпархія, православні монастирі, «Киевские епархиальные ведомости», господарство, просвітництво, училища

Українська історична наука останніми роками проявляє значний інтерес до церковної історії. Після десятиліть заідеологізованого ставлення до Православної церкви та її інституцій, здійснюється звернення до наукового вивчення її історичного досвіду. При вивченні регіональної церковної історії, її монастирів, ролі духовенства в економічній, соціальній і політичній сферах, особливостей розвитку духовної освіти в XIX – на початку XX ст. великого значення набувають періодичні видання, серед яких провідне місце, безумовно, належить «Епархиальным ведомостям», які видавалися практично у кожній губернії.

«Киевские епархиальные ведомости» були офіційним друкованим органом Київської єпархії та є цінним джерелом з регіональної цивільної та церковної історії. Становище монастирів Київської єпархії синодального періоду представляє значний інтерес для наукової спільноти. Дослідження процесів їх становлення є досить важливим для розуміння культурного та соціально-економічного розвитку України. Журнал «Киевские епархиальные ведомости» є досить цікавим і різноплановим джерелом з історії

---

* Чучалін Олександр Петрович – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (Умань, Україна);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3876-8237>; e-mail: aleksandr02.1989@gmail.com

православних монастирів єпархії, що потребує подальшого детального вивчення. Цінність цього періодичного видання полягає у тому, що розміщену в ньому інформацію часто неможливо отримати з інших джерел.

Історіографія окресленої проблеми досить різнопланова. Роль преси, зокрема єпархіальної, як історичного джерела, репрезентовано у значній кількості праць науковців¹. Сучасні дослідники, що займаються церковною історією XIX – початку XX ст., усе частіше використовують в якості джерел місцеві єпархіальні відомості. Церковна періодика сьогодні стає окремою сферою наукового інтересу як істориків церкви, так і дослідників окремих питань історії преси. У наукових статтях низки авторів (В. Лукашук², З. Священко³, В. Кочмар⁴, Н. Гончарова⁵, Ю. Войчун⁶) підкреслюється джерелознавчий потенціал церковної періодики, досліджується історія її виникнення, формування та висвітлення окремих аспектів культурного життя регіонів. У своєму дисертаційному дослідженні О. Щетинін⁷ вказував на значну кількість фактів з історії міжконфесійні відносини на Правобережній Україні під владою Російської імперії в 1793-1917 рр., відображених на сторінках православної преси, у тому числі й «Київськими єпархиальними відомостями».

Дисертація В. Денисенко⁸ стала першим комплексним дослідженням з визначення місця та ролі часопису «Київские єпархиальне ведомости» у збереженні та пропаганді української історичної та національно-духовної спадщини, впливу історичної тематики журналу на національну свідомість українців.

У статті В. Саранчі⁹ через призму часопису «Полтавские єпархиальне ведомости»

---

¹ Животко А. Історія української преси. Київ: Наша культура: наука, 1999. 368 с.; Крижановський О.П. Церква у соціально-економічному розвитку Правобережної України XVIII – перша половина XIX ст. Київ, 1991. 125 с.; Дениско Л.М. Релігійні православні періодичні видання XIX – початку XX ст. у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: Каталог / Наук. ред. О.С. Онищенко. Київ: НБУВ, 2001. 200 с.; Школьная О. Мета і функції провінційної релігійної періодики кінця XIX – початку XX ст. (на прикладі видань Катеринославської губернії 1872-1917 рр.) // Українська періодика: історія і сучасність: VI Всеукр. наук.-теорет. конф. 11-13 трав. 2000 р. Львів, 2000. С. 400-403; Бойко А. Преса православної церкви в Україні 1900-1917 рр. Культура. Суспільство. Мораль: Монографія. Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського університету, 2002. 308 с.

² Лукашук В.С. Часопис «Волинские єпархиальне ведомости» як джерело вивчення проблем Волинського регіону другої половини XIX – початку XX ст. // Історія (збірка наукових праць): Збірник праць. Київ, 2009. 500 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-book-202.html>

³ Священко З. Церковна преса Київської єпархії про навчання церковного співу у другій половині XIX – на початку XX століття // Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. 2020. Вип. 33. С. 99-107.

⁴ Кочмар В.С. Єпархиальне ведомости как источник изучения православия юга Украины // Вісник Одеського національного університету. 2010. Том 15. Випуск 21. С. 44-54.

⁵ Гончарова Н.О. «Екатеринославские єпархиальне ведомости» як джерело вивчення історії добродійності дворян // Сторінки історії. 2015. № 39. С. 26-33.

⁶ Войчун Ю. «Волинські єпархиальні відомості» як джерело для вивчення історії чеської громади Волині в другій половині XIX – на початку XX ст. // Переяславський літопис. 2016. Вип. 9. С. 8-13.

⁷ Щетинін О.В. Міжконфесійні відносини на Правобережній Україні під владою Російської імперії в 1793-1917 рр.: Дис... доктора філософії: 09.00.11 – релігієзнавство. Київ, 2021. 257 с.

⁸ Денисенко В. Часопис «Київские Єпархиальне ведомости» в історії національно-духовного життя України (1861-1918 рр.): автореф. дис... к.і.н.: 07.00.01 – історія України. Київ, 2004. 28 с.

⁹ Саранча В. «Полтавские єпархиальне ведомости» як джерело з історії церковного життя Полтавщини в період Першої світової війни // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. Т. 21. 2010. С. 223-239.

розглянуто ключові аспекти діяльності Православної церкви на території Полтавської єпархії в період Першої світової війни. Досліджуючи Катеринославські єпархіяльні відомості, авторкою висвітлено основні форми благодійницької діяльності дворянства губернії. У дослідженні О. Онопрієнко¹⁰ підкреслюється потенціал «Черниговских епархиальных ведомостей» як джерела вивчення регіональної історії загалом, так і церковно-релігійного життя окремо взятого містечка зокрема.

Позитивно оцінюючи праці означених авторів, осмислюючи їх значення для розкриття, до певної міри, обраної ними наукової проблеми, зазначимо, що проведений нами ґрунтовний аналіз наявної історіографії засвідчує відсутність спеціальних узагальнюючих досліджень з питання джерельного значення часопису «Киевские епархиальные ведомости» у вивченні історії саме православних монастирів Київської єпархії.

Мета статті – дослідити джерелознавчий потенціал часопису «Киевские епархиальные ведомости» щодо вивчення історії становлення, господарської, просвітницької та благодійницької діяльності православних монастирів Київської єпархії синодального періоду. Для досягнення означеної мети поставлено наступні завдання: з'ясування наукової значимості публікацій «Киевских епархиальных ведомостей», розподіл їх за тематичними групами, характеристика значення публікацій для дослідження історії православних монастирів Київської єпархії синодального періоду.

Джерельна база даної статті має свою особливість і полягає у ґрунтовному дослідженні окремо взятого видання – «Киевские епархиальные ведомости».

У другій половині ХІХ ст. в Російській імперії стрімко збільшувалася чисельність релігійно-церковних періодичних видань. Їх поширення було викликано низкою чинників, які з'явилися у суспільстві пореформеного періоду. Серед причин появи єпархіяльної преси варто назвати також посилення інтересу населення до духовної тематики.

Часописи «Епархиальные ведомости», будучи місцевими офіційними церковними періодичними виданнями, пройшли досить тривалий історичний шлях. Вони з'явилися як відповідь на потреби духовенства у знаннях історії розвитку та існування своїх єпархій, а також як відповідь на потребу в місцевій інформації. Ідея створення такого видання та розробка його проекту у 1853 р. належить архієпископу Херсонському і Таврійському Інокентію (Борисову). Однак, події Кримської війни (1853–1856) відсунули можливість реалізації цього проекту. Тому лише в 1859 р. його було подано на затвердження Святійшого синоду новим архієпископом Херсонським і Одеським Дмитром (Муретовим)¹¹. клопотання архієпископа про дозвіл на видання в Одесі «Херсонских епархиальных ведомостей» було підтримано Синодом на засіданні 11 листопада 1859 р., а 31 грудня того ж року затверджену програму було розіслано всім єпархіяльним архієреям. У цьому проєкті в Синоді побачили можливість «оживити все єпархіяльне управління і зблизити його з паствою», а також взяти на себе інформаційне висвітлення місцевих ініціатив духовенства¹².

---

¹⁰ Онопрієнко О.В. «Чернігівські єпархіяльні відомості» як джерело вивчення історії Глухівщини // Сіверщина в історії України: Зб. наук. пр. 2017. Вип. 10. С. 306–307.

¹¹ Кочмар В.С. Епархиальные ведомости как источник изучения православия юга Украины // Вісник Одеського національного університету. 2010. Том 15. Випуск 21. С. 45.

¹² Троицкий А., прот. Епархиальные ведомости // Православная энциклопедия. Москва: Церковно-научный центр Русской Православной Церкви «Православная Энциклопедия». 2008. Т. XVIII. С. 493–497.

Крім того, існував уже досвід видання губернських відомостей, які друкувалися практично у кожній тогочасній губернії.

«Епархиальные ведомости» видавалися в 63 епархіях Російської імперії упродовж 1860–1922 рр.¹³ В Україні у цей період видавалися: Волинські (1867–1918), Подільські (1862–1905), Полтавські (1863–1918), Харківські (1867–1915), Херсонські (1860–1918), Чернігівські (1872–1912), Катеринославські (1872–1917) та Київські (1861–1918) епархіальні відомості.

«Киевские епархиальные ведомости» стали одним із перших видань з цього переліку. Часопис був офіційним церковним виданням і виходив два, а в окремі роки і чотири рази на місяць упродовж 57 років. Видання було російськомовним, як і переважна більшість тогочасної періодики. Це є свідченням намагання імперської влади здійснювати русифікацію українського населення, у тому числі і через журнальні публікації.

«Киевские епархиальные ведомости» почали видаватися при Київській духовній консисторії з 1 березня 1861 р. На жаль, у виданні не вказувався тираж, тому досить складно визначити обсяг читацької аудиторії. Редакторами журналу були відомі у наукових колах і в духовному світі вчені та діячі Православної церкви. Над його першими номерами працювали протоієрей Іоанн Скворцов і священник Петро Лебединцев. Оскільки цільовою аудиторією видання було духовенство Київської епархії, то практично всі публікації були пов'язані з цим регіоном.

Видання складалося з двох частин – офіційної та неофіційної. Офіційна частина вміщувала укази, постанови та розпорядження Святійшого синоду як загальні, так і ті, що стосувалися епархії; інструкції, розпорядження епархіального управління та духовної консисторії; звіти; відомості про вакансії, призначення та звільнення духовних осіб по консисторії, семінарії та духовних училищах і приходах; повідомлення про нагородження місцевого духовенства; пожертви на потреби храмів і монастирів Київської епархії; оголошення про набори та вступні іспити до духовних навчальних закладів; звіти епархіальних братств.

Для нашої теми найбільшу значущість мають матеріали неофіційної частини, яка відзначалася найбільшою різноманітністю матеріалів. Це були публікації інформаційного, художнього, богословського, освітнього та історичного характеру, а також оголошення та реклама. Тут публікувалися численні матеріали як авторського характеру, так і документи, що відносилися до історико-статистичного описання церков і монастирів губернії. Частіше всього це були звернення церковних діячів епархії до пастви або уривки із праць духовенства; вказівки і рекомендації духовенству стосовно проведення святкових днів; описи та історія створення на території епархії церков і монастирів; бесіди, проповіді, а також пастирські настанови мирянам. Також публікувалися некрологи, інформація про храмові свята, рекомендації книг для читання. Творці «Киевских епархиальных ведомостей» шукали шляхи залучення читачів і передплатників. З цією метою робили все можливе, щоб зробити видання цікавим, а це досягалося розширенням краєзнавчого матеріалу. Авторами статей, при цьому, були не лише представники духовенства, а й вихідці з інших верств суспільства.

Для дослідження історії православних монастирів Київщини та життя їх чернецтва практично кожний номер «Киевских епархиальных ведомостей» представляє науковий

---

¹³ Прот. Александр Троицкий. Епархиальные ведомости. Православная энциклопедия. URL: <http://www.pravenc.ru/text/190001.html>

інтерес. Варто відмітити, що за всі роки видання «Ведомостей» на їх сторінках було опубліковано більше двохсот статей і заміток, тематично пов'язаних з питаннями діяльності православних монастирів Київської єпархії.

Усі публікації в «Киевских епархиальных ведомостях», що стосуються монастирів і чернецтва, можна розділити на групи: 1) визначення географічно-адміністративних меж Київської єпархії та розміщення монастирів; 2) історія заснування монастирів, їх архітектурні ансамблі та просторовий розвиток; 3) управління монастирями, їх господарське становище та економічна діяльність; 4) просвітницька та благодійницька діяльність; 5) становище чернецтва.

Проведення будь-якого історичного дослідження вимагає чіткого розуміння територіальних та хронологічних меж проблеми. Вивчення історії монастирів Київської єпархії кінця XVIII – початку XX ст. змушувало до пошуку документів, якими б чітко фіксувалися територіальні межі єпархії. Ці документи допомогли б з'ясувати їх зміну в залежності від суспільно-політичної ситуації та встановити, наскільки межі єпархії співпадали з адміністративними межами губернії.

Об'єктивна значущість проблеми полягала в тому, що у зв'язку з поділами Речі Посполитої в кінці XVIII ст., у 1785 р. було утворено окрему особливу єпархію в місті Слуцьку Мінської губернії. Тоді ж до складу новоутвореної єпархії було віднесено і 10 повітів Київської губернії з українськими православними монастирями¹⁴. Сама ж Київська єпархія в цей час обмежувалася новоствореним Київським намісництвом і складалася з 11 повітів. Дослідження матеріалів, розміщених у першому номері «Киевских епархиальных ведомостей» показує, що межі Київської єпархії було визначено указом Святійшого синоду від 7 вересня 1797 р., які співпадали з адміністративними кордонами губернії. У цих межах єпархія зі своїми монастирями залишалася увесь досліджуваний період. Ця інформація дає можливість чітко визначитися з переліком монастирів для подальшого проведення їх дослідження.

Також цінними є статистичні відомості про становище Київської єпархії, подані у виданні за даними губернського статистичного комітету. Зокрема, станом на 1888 р. територія єпархії охоплювала 44 806 кв. верст, на якій проживало 2 427 138 осіб, у тому числі 1 206 702 чоловіків і 1 220 436 жінок¹⁵. Важливо, що ця інформація подавалася також і по повітах.

Другою групою статей, опублікованих на сторінках неофіційної частини «Киевских епархиальных ведомостей», стали матеріали, аналіз яких дозволив детально ознайомитися з історією заснування та розвитку монастирів єпархії¹⁶. Ці статті є спробою показати історію розвитку тієї чи іншої обителі, з детальним описом її церков та інших споруд, начиння, бібліотек і місцевих святинь. Такі публікації не мали загальної структури і залежали від інтересів автора.

Аналіз публікацій дозволяє також з'ясувати чисельність монастирів Київської єпархії, їх статус, причини закриття, відновлення, заснування нових, перенесення або повної ліквідації обителей. Систематизація отриманих даних дала можливість встановити перелік православних монастирів, що існували на території Київської єпархії в синодальний період, з'ясувати їх час заснування та статус. Отримані дані унаочнено автором у таблиці 1.

---

¹⁴ Киевские епархиальные ведомости. 1861. № 1 (Прибавление). С. 12.

¹⁵ Ibid. 1890. № 10. С. 124-132.

¹⁶ Ibid. 1865. № 6, 7; 1867. № 12, 15; 1870. № 2, 16, 18, 21, 22; 1873. № 6.

Таблиця 1
Чисельність монастирів Київської єпархії станом на 1887 р.¹⁷

№ з/п	Назва монастиря	Час заснування	Статус
<i>м. Київ</i>			
1.	Києво-Печерська лавра	XI ст.	Чоловічий
2.	Братський Богоявленський	1620 р.	Чоловічий, 1 класу з 1842 р.
3.	Золотоверхий Михайлівський	XI ст.	Чоловічий, 1 класу з 1786 р.
4.	Видубицький Михайлівський	X ст.	Чоловічий, 2 класу з 1786 р.
5.	Катерининський Грецький	1738 р.	Чоловічий, 2 класу з 1786 р.
6.	Слупський Миколаївський	1833 р.	Чоловічий, 2 класу
7.	Свято-Троїцький	1866 р.	Чоловічий, спільножительний
8.	Вознесенський Флорівський	1566 р.	Жіночий, 1 класу з 1786 р.
9.	Введенська община	1878 р.	Жіноча
<i>Київський повіт</i>			
10.	Ржищевський Преображенський	XVII ст.	Чоловічий до 1850 р., з 1850 р. жіночий заштатний
<i>Канівський повіт</i>			
11.	Богуславський Миколаївський	XVI ст.	Чоловічий, заштатний
12.	Корсунський Онуфріївський	XVII ст.	Чоловічий, заштатний
13.	Виноградський Успенський	XVIII ст.	Чоловічий, заштатний
14.	Жаботинський Онуфріївський	XVII ст.	Чоловічий, заштатний
15.	Мошногірський Вознесенський	XVII ст.	Чоловічий, заштатний
<i>Чигиринський повіт</i>			
16.	Медведівський Миколаївський	XVI ст.	Чоловічий, заштатний
17.	Мотронинський Троїцький	XVI ст.	Чоловічий, заштатний
18.	Лебединський Миколаївський	1779 р.	Жіночий, 2 класу з 1842 р.
19.	Чигиринський Троїцький	XVII ст.	Чоловічий до 1735 р., потім – жіночий заштатний

¹⁷ Таблицю створено автором за систематизованими матеріалами «Киевских епархиальных ведомостей» за 1861-1918 рр.

Суттєвого значення для характеристики діяльності монастирів набувають публікації, в яких розкрито питання організації управління монастирями, оцінкою їх господарського становища та економічної діяльності. Так, в офіційній частині видання публікувалися розпорядження єпархіального начальства про призначення на посади, переведення чи звільнення благочинного монастирів¹⁸, обрання настоятелів¹⁹, набуття ними статусу ігуменів та архімандритів, отримання нагород і відзнак²⁰.

Окрему групу матеріалів становлять публікації, що характеризують матеріальне становище монастирів, напрями та результати їх господарської діяльності. Зокрема, на сторінках видання розміщувалися відомості про суми, що асигнувалися з державної скарбниці на штатне утримання монастирів Київської єпархії²¹, відомості про кількість внесків від церков і монастирів із їх не обкладених доходів на додаткове утримання працівників в семінарії та училищах²². Дослідження такої інформації дає можливість, наприклад, з'ясувати, окрім сум, що виділялися з державної скарбниці на утримання монастирів, кількість служителів штатних монастирів та розмір їх зарплати. Так, до прикладу, станом на 1863 р. у штатних монастирях Київської єпархії перебувало 213 штатних служителів, які отримували в середньому по 40-50 руб. на рік. Зарплата благочинного складала 500 руб. на рік²³. Штатне ж утримання монастирів єпархії залежало від приналежності його до відповідного класу і, наприклад, станом на 1864 р. було наступним²⁴ (див. Таблицю 2).

Таблиця 2
Перелік штатних монастирів Київської єпархії станом на 1864 р.

№ з/п	Назва монастиря	Сума (руб.)
1.	Києво-Печерська лавра	5 309
2.	Києво-Михайлівський чоловічий (1 класу)	3 185
3.	Києво-Братський чоловічий (1 класу)	3 165
4.	Києво-Миколаївський чоловічий (2 класу)	2 220
5.	Києво-Видубицький чоловічий (2 класу)	2 220
6.	Києво-Флорівський жіночий (1 класу)	2 765
7.	Лебединський Миколаївський жіночий (2 класу)	2 155

Однією з найбільших груп історичних матеріалів єпархіальних відомостей є публікації та документи з історії монастирських навчальних закладів, присвячені просвітницькій і благодійницькій діяльності монастирів єпархії. Заслуговує на

¹⁸ Ibid. 1874. № 12. С. 151-152.

¹⁹ Ibid. 1862. № 9. С. 80-83; 1874. № 4. С. 70.

²⁰ Ibid. 1874. № 6. С. 83.

²¹ Ibid. 1863. № 8. С. 73; 1863. № 14. С. 131-132; 1874. № 6. С. 85-87.

²² Ibid. 1876. № 14. С. 168-169.

²³ Ibid. 1863. № 8. С. 73.

²⁴ Ibid. 1864. № 14. С. 113.

першочергову увагу опублікований в «Киевских епархиальных ведомостях» за 1869 р. «Статут епархиальных жіночих училищ», аналіз якого дає можливість встановити особливості організації жіночої освіти. Аналізуючи зміст групи статей, що стосуються історії створення та діяльності монастирських навчальних закладів, варто здійснити поділ за приналежністю до конкретних монастирів, яким вони були присвячені. Тут відразу можна підкреслити, що абсолютна більшість публікацій присвячена історії та діяльності Лебединського жіночого училища, що було створено і діяло при Лебединському Миколаївському жіночому монастирі²⁵.

Пізніше за Лебединського було створено жіноче училище при Ржищівському монастирі²⁶. Низка публікацій присвячена діяльності ремісничих шкіл для хлопчиків²⁷, лаврському училищу, школам і притулком Києво-Видубицького, Свято-Троїцького, Києво-Флорівського монастирів²⁸, школі співу при Михайлівському Золотоверхому монастирі²⁹.

Знайшли своє місце на сторінках видання і публікації про благодійницьку діяльність монастирів, зокрема, створення притулків для бідних і хворих священників³⁰.

Статті, віднесені до цієї групи публікацій, характеризують внесок монастирів Київської єпархії в організацію й утримання навчальних закладів, в яких навчалися переважно діти з бідних сімей і діти-сироти. Останні перебували на повному утриманні обителів.

Група публікацій часопису біографічного характеру створює узагальнений портрет українського православного духовенства синодального періоду. На сторінках журналу публікувалися біографії митрополитів Київської єпархії. Подані там матеріали засвідчують високий освітній рівень очільників єпархії, їх внесок в організацію навчальних закладів на території єпархії. Цінним біографічним матеріалом, що дозволяє створити просопографічний портрет чорного духовенства XIX – початку XX ст., є також розміщені на сторінках видання некрологи. Вони, окрім, власне, біографічних даних, містять і оцінку діяльності та заслуг конкретних представників духовенства. Журнал систематично друкував на своїх сторінках біографії та некрологи³¹, які знайомили читацький загал із життєписом людей, життя та діяльність яких були пов'язані з Київською єпархією та її монастирями. Зокрема, це були біографії митрополитів Київської єпархії³², статті про їх подвижницьку та просвітницьку діяльність, матеріали до біографій настоятелів монастирів³³.

Отже, у ході вивчення локальної церковної історії важливість такого джерела, як «Епархиальные ведомости», беззаперечна. Часопис «Киевские епархиальные ведомости» відноситься до числа найавторитетніших видань церковної періодики другої половини XIX – початку XX ст. та є одним із важливих джерел вивчення історії православних монастирів

---

²⁵ Киевские епархиальные ведомости. 1861. № 17. С. 509; 1869. № 4. С. 167-174; 1875. № 16. С. 39.

²⁶ Ibid. 1875. № 17. С. 29.

²⁷ Ibid. 1873. № 2. С. 6.

²⁸ Ibid. 1886. № 21. С. 28.

²⁹ Ibid. 1886. № 23. С. 1060.

³⁰ Ibid. 1883. № 13. С. 265.

³¹ Ibid. 1875. № 13. С. 448-451.

³² Ibid. 1862. № 19. С. 617-620; № 20. С. 643-652; № 10. С. 350-352; 1868. № 3. С. 84-113.

³³ Ibid. 1870. № 10. С. 331-335.

Київської єпархії. Інформаційна база часопису дозволяє встановити відсутні факти з їх історії. Хоча видання і змушене було підтримувати великодержавну, шовіністичну політику російського Синоду, однак на його сторінках постійно друкувалися церковно-історичні, історико-статистичні статті, матеріали просвітницької та педагогічної тематики, що стосувалися України загалом і Київської єпархії та її монастирів зокрема.

Звернення до «Киевских епархиальных ведомостей», як до опублікованого джерела, що вміщує найбільш системно представлену та проаналізовану інформацію про монастирі єпархії, дозволяє сформулювати обґрунтоване уявлення про особливості їх заснування, чисельність, організацію управління ними, визначення статусу та види діяльності. Знайти джерела, в яких би інформація була подібним чином досліджена, опрацьована та представлена, є досить проблематичним. Знехтувати можливістю звернення до такого джерела для дослідника буде неприпустимим.

Тим не менше, «Киевские епархиальные ведомости» як періодичне видання має у своєму арсеналі публікації, історична цінність яких викликає сумніви. Тому наукова актуальність використання матеріалів часопису обумовлена як їх інформаційним змістом, так і необхідністю перевірки запропонованих фактів. Зрозуміло, що працюючи з періодичними виданнями, дослідник отримує значні блоки інформації, які необхідно піддавати критичному аналізу та зіставляти з іншими джерелами.

Oleksandr Chuchalin

«Kyiv Eparchial Gazettes» as a Source of Researching the History of Orthodox Monasteries of the Synodal Period

Abstract: The article analyzes the significance of the journal of the Kyiv Eparchy of the second half of the 19th – beginning of the 20th centuries «Kievskie eparchialnye vedomosti» («Kyiv eparchial gazettes»), which is one of the most valuable sources for studying the history of the formation and activity of Orthodox monasteries of the Kyiv Eparchy of the Synodal period.

The purpose of the article is to identify, analyze, research and involve in the scientific circulation of the materials of «Kyiv eparchial gazettes» devoted to the history of formation, economic, educational and charitable activities of Orthodox monasteries of the Kyiv Eparchy of the Synodal period.

In order to achieve the goal of the research, an analysis of the publications of «Kyiv eparchial gazettes» was carried out from 1861 to 1918. The object of analysis was 234 thematic articles, the authors of which were secular persons and representatives of the clergy of the Kyiv Eparchy. The use of the problem-chronological principle made it possible to divide all the publications in the «Kyiv eparchial gazettes» concerning monasteries and monasticism into five groups: publications on the definition of the geographical and administrative boundaries of the Kyiv Eparchy and the placement of monasteries; concerning the history of the founding of monasteries, their architecture and spatial development; management of monasteries, their economic situation and economic activity; educational and charitable activities; position of

monasticism. The significance of the journal materials for the historiography of Orthodox monasteries of the Kyiv Eparchy of the synodal period is characterized.

The scientific novelty of the article lies in the fact that it is the first time that a comprehensive study of the topic of the place and role of the journal «Kyiv eparchial gazettes» in the study of the history of the Kyiv Eparchy in general and its Orthodox monasteries in particular has been carried out.

Keywords: Kyiv Eparchy, Orthodox monasteries, «Kyiv eparchial gazettes» («Kievskie eparchialnye vedomosti»), economy, education, schools